

22 spelare utan en författare: *fotbollen – ett oskrivet drama*

en studie i kontemporär mediering av fotboll

Les Spectacles sont faits pour le peuple, et ce n'est que par leurs effets sur lui, qu'on peut déterminer leurs qualités absolues.

Jean-Jacques Rousseau, *Lettre sur les spectacles*

Innehållsförteckning

Inledning.....	4
I. Utgångspunkter.....	8
I : I Frågeställning och syfte.....	8
I : II Teoretiskt underlag och tidigare forskning.....	11
I: IV Fotboll - råvaran.....	12
II. Analys: Fotboll – mediering av råvaran.....	16
II: I Att skriva om fotboll.....	16
II: II Fotboll på Tv.....	24
II: III Likheternas olikheter.....	28
III. Sammanfattning och avslutande diskussion.....	31
IV. Bibliografi.....	34

Inledning

I en intervju med *Dagens Nyheter* från 2009 förklaras att dåvarande dramatenchef Staffan Valdemar Holm ”älskar fotboll. Han älskar intensiteten och det komplicerade förhållandet mellan kollektiv och individ. Han älskar det taktiska spelet. Och så älskar han att det finns en berättelse.”¹ Vidare yttrar Holm följande ord ”[n]ågot kan verka kaotiskt, men det finns en struktur. Berättelsen finns där. Det finns alltid en dramaturgi i en match”.² Holm är naturligtvis inte ensam om att göra jämförelsen idrott-konst eller att utifrån en konsthorisont betrakta idrottsliga spektakel. Ett av de mest framstående exempel på just detta är Roland Barthes ”Tour de France som hjältedikt”³ som inleds på följande vis: ”Enbart ett studium av egennamn i Tour de France visar att detta cykellopp är stor hjältedikt.”⁴ Sedan följer en studie, som tar avstamp i litteraturvetenskapen, av Frankrike Runt. Att studera populärvetenskapliga tillställningar på det här sättet är något av ett Barthesianskt signum och är intressant, just i fallet med Tour de France, så till vida att det överbryggar en ofta etablerad motsättning mellan konst och sport. Vidare är det viktigt att studera idrottens inflytande och roll i det kulturella livet eftersom det så konkret och dagligdags omger oss. Även de som säger sig avsky idrott blir på olika sätt påtvingade den i form av supportrar på stan, radions upprabblingar av gårdagens sportresultat eller tv-tablåns fullkomliga implodering under de sommarmånader var fjärde år då världsmästerskapet i fotboll äger rum. Just fotboll och dess mest prestigefyllda turnering, VM, slog då det senast utspelade sig i Brasilien 2014, alla möjliga rekord, också tittarsiffror beträffat. Bara öppningsmatchen mellan värdlandet Brasilien och Kroatien sågs enligt FIFA (Fédération Internationale de Football Association) av 42.9 miljoner tittare i Brasilien⁵, vilket föga förvånande därmed blev Brasiliens mest sedda sportutsändning det året. Dessa siffror är emellertid blygsamma om man ställer dem jämte den uppskattade siffran på närmare 1 miljard människor som tros ha bevittnat (om inte hela

¹Per Ahlin, *dn.se*, ”Staffan Valdemar Holm – Kulturens Mourinho”, <http://www.dn.se/sport/fotboll/staffan-valdemar-holm-kulturens-mourinho/>, 2015-04-14

²Ibid.

³Barthes, Roland, *Mytologier*, 1. uppl., [ny tr.], Cavefors, Staffanstorps, 1970[1969], s. 115

⁴Ibid, p. 79

⁵Okänd skribent, *fifa.com*, ”TV viewing breaks records in first FIFA World Cup matches”, <http://www.fifa.com/worldcup/news/y=2014/m=6/news=tv-viewing-breaks-records-in-first-fifa-world-cup-matches-2378078.html>, 14/04/2015

så delar av) finalen som spelades mellan Tyskland och Argentina.⁶ Trots att nära nog var sjunde jordbo såg matchen befinner sig fotbollen fortfarande i pågående expansion. Nordamerika står redo att falla, har kanske redan fallit för fotbollens tjuskraft, vilket bestyrks av följande formulering i *USA Todays* nätbaserade tidningsupplaga

President Obama is watching. Tiger Woods is watching. And with the U.S. national team set to play Belgium at 4 p.m. ET Tuesday in Brazil, millions of Americans are planning to tune in on TV— in their living rooms, in sports bars and at outdoor viewing parties popping up coast to coast. Tuesday, they'll be holding viewing parties in Dallas, Detroit, Washington D.C. and places in between. That includes Chattanooga, Tenn., Austin, Texas and Bethlehem, Pa. And don't forget about Pittsburgh, Indianapolis and Redondo Beach, Calif., where thousands are expected to skip work, congregate and, in some cases, even test crowd control.⁷

Bara en sådan sak, att Nordamerika nu tycks värma upp för fotbollen, kan ge mången fotbollsupporter världen över kalla kårar eftersom fotbollen och bevakningen som omger den i sin globala tappning⁸ skiljer sig från den sportbevakning som omger exempelvis NFL⁹, NBA, NHL¹⁰ o.s.v. I brittiska Simon Kupers (författare av *Soccernomics*¹¹) artikel i *Harper's Magazine*, "The Global Game" framkastas halvt på skämt halvt på allvar att "[t]here's a growing American tribe of "soccernerds", who insist on calling the game "football" and can knock you out with long analyses of Manchester City's defensive issues. (We European

⁶ Philipson, Alice, *telegraph.co.uk*, "World Cup 2014: BBC pulls in four times as many viewers as ITV", <http://www.telegraph.co.uk/sport/football/world-cup/10966372/World-Cup-2014-BBC-pulls-in-four-times-as-many-viewers-as-ITV.html>, 14/04/2015

⁷ Peter, Josh, *USAtoday.com*, "Massive viewing parties show World Cup fever has spread across America", <http://worldcup.usatoday.com/2014/06/30/world-cup-viewing-parties-usa-belgium/>, 14/04/2015

⁸ Premier League t.ex. sänds i många länder direkt från Englands *Sky Sports*, *Setanta Sport* o.s.v. med engelska kommentatorer och ibland även med engelskt halvtidssnack. I Sverige, där *Viasat* står med sändningsrättigheter, används i lejonpart svenska kommentatorer och med ett halvtidssnack allt som oftast lett av Ola Wenström, men det svenska upplägget liknar det engelska. Englands sätt att mediera fotboll är om inte i världen, eller Europa, så åtminstone i norra Europa måttstocken för hur en fotbollsmatch ska inramas. (Tänk tipsextra med Stuart Baxter.)

⁹ Här lämpar sig National Football Leagues Super Bowl som gott, om än extremt, exempel. Rod Brookes skriver i *Representing Sport* att "[s]ince its inauguration in 1967, the National Football League's Super Bowl has provided the paradigm example of television's role in the increasing commodification of sport. [...] The Super Bowl provided a prestigious showcase for new advertisement from blue-chip companies." Brookes, Rod, *Representing sport*, Arnold, London, 2002, s. 90.

¹⁰ Vad gäller NHL räcker de så kallade "Power Break" som exempel på fusionen sport och kommers då deras enda egentliga syfte är att pausa spelet för att tränga in reklam inuti ishockeyns tre perioder.

¹¹ Kuper, Simon & Szymanski, Stefan, *Soccernomics: why England loses, why Germany and Brazil win, and why the U.S., Japan, Australia, Turkey and even Iraq are destined to become the kings of the world's most popular sport*, Nation Books, New York, 2009

pundits disagree on the correct strategy for surviving these encounters, but my own policy is to flee.)”¹² Med landvinningar å USA:s sida rörande fotboll är det oundvikligt att ett större inflytande kommer följa. Att Europa förlorar sitt järngrepp (och självfallet inte bara till USA) är behövligt (av FIFA:s åtta presidenter har sju av dem varit européer), men på vilket sätt och till vilket pris detta skall ske återstår att se. I Rod Brookes *Representing Sport* begrundas just vad som händer med sporten som kulturell företeelse när den reser mellan länder. Brookes skriver att

the globalisation of sport is seen as a threat to a range of traditional values, from fair play through to expression of local and national cultural identities. The idea that the globalisation of sport represents a threat to the economic viability of smaller teams and sports, to levels of participation in national sport, and to traditional sporting and national values, parallels concerns about the effects on national cultures of global media outside sport (for example, over the effects of imported soap operas over indigenous drama). Similarly, the notion that the playing field of global sport is demarcated by inequalities between dominant and subordinate sports, dominant and subordinate nations, is also reflected in wider debates around global culture.¹³

Återgår vi igen till Valdemar-Holms påstående att det i fotbollen finns en dramaturgi och placerar det i ljuset av föregående resonemang kan ett visst mått av huvudbry infinna sig eftersom denna dramaturgi som Valdemar-Holm pratar om likt annat i europeisk kultur riskerar påverkas och omformas, i detta fall: amerikaniseras.¹⁴ Att vi redan idag ser en kommersens utbredning i fotbollen råder det inga tvivel om. Klubbar köps upp utav oljeoligarker, schejker och fastighetsmoguler för att sedan drivas i bestialiskt vinstsyfte. Eventuellt är det så att någonting i fotbollen riskerar gå förlorat om utvecklingen fortsätter. Detta gäller då även fotbollens eventuella berättande. Utvecklingen måste ingalunda vara av ondo men den här uppsatsen tar avstamp i uppslaget att fotbollen genomgår en förändring i det som omger själva spelet (även spelet kalibreras förvisso) och när form (här syftas till det

¹² Kuper, Simon, *scribd.com*, “The Global Game”, <http://www.scribd.com/doc/232449047/The-Global-Game-by-Simon-Kuper#scribd>, 14/04/2015

¹³ Brookes, Rod, *Representing sport*, Arnold, London, 2002, s. 73-74

¹⁴ Här är det viktigt att poängtera att fotbollen inte nödvändigtvis måste vandra kommersens lina ut endast till följd av att USA tar mer plats på fotbollens *Centre stage*. Att dra sådana slutsatser blir snart tröttsamt och självömkande. Istället måste fotbollen och då särskilt dess högsta organ, FIFA som historiskt sett styrts mycket å Europas (UEFA:s) vägnar, vidga blicken och göra sig ärligt beredd på att fotbollen måste de-europaniseras och de-patriarkaliseras.

omkringliggande merkantila som i sin tur påverkar det sociologiska) skiftar karaktär gör det intryck även på innehållet (det som av åskådaren, recipienten eller konsumenten om man så vill, mottages). I samma veva syns mönster som pekar på en ambition att omskriva fotbollen som en konstform; matcher (men även omgärdande transferrykten, intriger spelare emellan o.s.v.) som epos eller dramer.¹⁵

I Sverige utgavs hösten 2014 *Hemma-Borta* av Karl Ove Knausgård och Fredrik Ekelund som bestod av brevväxlingar mellan de två under sommarens fotbolls-VM. På bokens baksida går att läsa att ”*Hemma-Borta* är en bok om fotboll utöver det vanliga. Författarna använder VM i Brasilien som en utgångspunkt för reflexioner kring liv och död, konst och politik, klass och litteratur – och vad det innebär att vara hemma i en globaliserad värld.”¹⁶ Detta att fotbollen skulle kunna säga oss något substantiellt om vår mänskliga existens är en fascinerande och eventuellt kontroversiell tanke men något som knyter an väl till Valdemar-Holms idéer om att det i fotbollen ligger en berättelse. Att en berättelse å sin sida kan lära oss något om vår existens är ju knappast en kontroversiell idé. I ljuset av de förändringar vi ser fotbollen genomgå är det viktigt att studera dess egentliga innehåll för att få en förståelse för var fotbollen befinner sig och vart den är på väg. I den här uppsatsen ligger fokus på åskådaren och dennes relation till fotbollen. Vad finns det för potential i fotbollen att påverka de som åtnjuter den? Går det egentligen överhuvudtaget att tala om en berättelse eller en fotbollens dramaturgi i en tillställning som saknar egentligt manus eller ens författare? Och vad finns det i sådant fall att vinna eller förlora på att i fotbollen söka berättande och estetik?

¹⁵ Sambandet mellan tendensen att göra sporten till berättelse (och därmed i viss mån även likna den vid konst) med kommersiella intressen; stories säljer.

¹⁶ Knausgård, Karl Ove & Ekelund, Fredrik, *Hemma - borta*, Arx i samarbete med Pelikanen, Malmö, 2014

I. Utgångspunkter

I: I Frågeställning och syfte

Det jag vill undersöka är hur berättande används vid medieringen av fotboll. Med detta sagt måste vi först skilja på spelets påstådda inärvda berättande eller dramaturgi som Valdemar-Holm och jag själv m.fl. stundom pratar om och det berättande som omger hela spektaklet i böcker, journalistik, tv, digitala medier etc. När vi så har gjort denna distinktion märker vi snart att de två går in i varandra eftersom fotbollsmatchen som företeelse för det mesta på ett eller annat sätt kommer till oss i medierad form. Tvn är den självklara förstahandskällan från vilken pluraliteten lapar i sig fotboll men även stadionbesöket är (idag) på ett eller annat sätt en form av medial upplevelse (vilket förklaras senare), sedan tillkommer den omgärdande bevakningen i form av journalistik, litteratur o.s.v. Uppsatsen ämnar därmed undersöka samtida narrativ och deskriptioner som omger fotbollen och föreslår att det deskriptiva bidrar till åskådarens sökande efter narrativ, estetik eller dramaturgi.

Att sport (och dess bevakning) överlag studeras i alltför liten utsträckning i proportion till dess popularitet är det fler som ser. Mycket av annan information som ständigt kommer emot oss har med fördel granskats i vidare utsträckning, jag tänker på reklam, film, television o.s.v. Som resultat av det masskulturella och globala fenomen fotbollen är och har blivit ser den här uppsatsen att den kritiska granskningen vad gäller fotbollen och dess bevakning måste förnyas och bättras på. Likt Barthes i sina *Mytologier* ställer sig den här uppsatsen misstänksam till ”det ’naturliga’ utseende, som pressen, konsten och den allmänna meningen maskerar verkligheten med [...]”¹⁷ En fara ligger i att som mottagare bli alltför passiv; om de meddelanden som kommer till oss äts hela utan vare sig tuggmotstånd eller fullgod matsmältningsprocess riskerar vi – om metaforiken tillåts– bli vad vi äter. Eller som Robert S. Brown skriver i inledningen till *Case studies in sport communication*:

viewers are more open to sport and its messages than to traditional sources where people filter messages. When exposed to traditional message sources, such as the news media, political outlets, and advertising, people evaluate those messages through a series of

¹⁷ Barthes, Roland, *Mytologier*, s. 7

attitudinal filters developed through their awareness of particular source-based biases. Receivers develop these critical filters on the basis of perceptions, such as the liberal or conservative reputations of the sources or the amount of favoritism toward a particular product or point of view. These filters then influence the impact of the messages to the point that receivers reject the messages completely. However, these filters are dropped when it comes to sport. Sport is perceived as a source of light entertainment built on physical action for which there is no need for critical evaluation, and thus, message content is accepted without critical evaluation.¹⁸

Fotbollen är i sin banalitet mottaglig för att av externa parter tillskrivas attribut och kan med det bli saker som den kanske inte förr varit, som låt säga t.ex. en big business, en plattform för vadslagning, eller rent av ett opium för folket – en religion, s.a.s. tjäna syften som fotbollen initialt aldrig gett sig ut för att tjäna. Det enkla, själva spelet, är alltjämt enkelt (nåja) varför vidare tanke kring paketering o.s.v. under stundom går mottagaren förbi.

Jag ser den här uppsatsen som en del i en svängning att börja ta fotbollen på allvar genom att blottlägga det faktum att den i mångt och mycket är ett förhållandevis löjligt spektakel¹⁹, vilket kan tyckas paradoxalt men just därför att fotbollen kan verka så oskyldig i egenskap av att vara ”bara sport” måste den synas alldeles på grund av att många ser på fotboll som vore det något annat än sport vilket exemplen i den här uppsatsen visar. Detta i sig är inte otillbörligt, utan det som är bristfälligt är befintliga analysmodeller. Som redan nämnts tar den här uppsatsen fokus på berättandet, utifrån en litteratur/kulturvetenskaplig horisont. För att få bättre grepp om fotbollen som fenomen behöver den granskas utförligare även från annat håll, så som sociologiskt, historiskt, ekonomiskt, -tvärvetenskapligt etc. Kanske är det så att fotbollen behöver sina egna mer utförliga analysmodeller på samma sätt som datorspelsvärlden fått sin ludologi framarbetad ur film och televisionvetenskaperna. Förhoppningsvis kan studier av detta slag stimulera en sådan utveckling.

¹⁸Brown, Robert S. & O'Rourke, Daniel J. (red.), *Case studies in sport communication*, Praeger, Westport, Conn., 2003, s. vii

¹⁹ Verk som Adam Hurreys *Football clichés*, *The Telegraphs* alternativa fotbollssida ”Project Babb”, något plockiga *fitbathatba.com*, eller Simon Kupers under stundom närmast dekonstruerande texter på temat fotboll tillhör alla denna riktning.

I: II Teoretiskt underlag och tidigare forskning

Mitt teoretiska underlag hämtas från mediateori med blickfång på narrativ i sportens värld. I Raymond Boyle & Richard Haynes, *Power Play – Sport, the Media and Popular Culture*²⁰ finns ett givande avsnitt som behandlar konsumtion av sport och vad en så kallad supporter får ut av att supporta och följa ett lag. Här kommer Boyle & Haynes in på vad som typifierar en supporter och drar bl. a. paralleller till såpoperor och deras efterföljare. Att jämföra fotboll med såpopera är intressant eftersom det föranleder tanken om att fotboll då även går att jämföra med annan typ av drama. Mottagaren av fotboll går säkert, vilket Boyle och Haynes visar, att jämföra med anhängare av såpopera och dokusåpor men att en genomsnittsåskådare av fotboll skulle medge något sådant är nog mer tveksamt. Med detta i åtanke tillförs ännu en dimension i hur fotboll omskrivs och omtalas – av erkända författarnamn som Knausgård och Ekelund, jämsides en fotbollens journalistkår – som något vackert, som finfint drama, som konst. Ett antagande som den här uppsatsen gör är att det föreligger en dialektik mellan att mediera fotbollen som konst och att mottaga fotbollen som konst – ett förhållande som ständigt förstärker båda parter in sin övertygelse om att fotboll i sig självt skulle vara något essentiellt ”stort”. Detta i sin tur torde tjäna de som står med rättigheterna att mediera spektaklet, d.v.s. först och främst tv-bolagen (och klubbars vinstintresse). Beträffande medias återgivning av fotboll och mediering av sport i allmänhet används häri mediaanalytiker Rod Brookes, *Representing sport*.²¹ Brookes har som utgångspunkt att den mediala industrin som omger sporten är i radikal förändring samtidigt som sport tar allt mer plats på den mediala arenan.²² Den här uppsatsen delar denna tanke och bejakar att berättandes kraft och en berättande förmåga är väsentlig för att kunna flytta fram sina positioner på det mediala krigsfältet. För att greppa spelets utveckling använder jag mig av Jonathan Wilson, *Inverting the Pyramid*²³ som egentligen är en historisk genomgång av fotbollstaktisk utveckling men som stödjer sig delvis på samhällseliga förändringar som upprinnelser till de modifieringar spelet genomgått. Så som hur fotbollen tagits upp på olika sätt i de kulturer den gjort inträde och den korsbefruktning detta uppammat, men även hur media utövat inflytande över

²⁰ Boyle, Raymond & Haynes, Richard, *Power play: sport, the media and popular culture*, 2. ed., Edinburgh University Press, Edinburgh, 2010

²¹ Brookes, Rod, *Representing sport*, Arnold, London, 2002.

²² Brookes, Rod, *Representing sport*, Arnold, London, 2002, s. 1.

²³ Wilson, Jonathan, *Inverting the pyramid: the history of soccer tactics*, 2 ed., Orion, London,

fotbollen och på sätt och vis definierat och kanske även transformerat den. (Anekdot: Wilsons bok öppnar med en devis hämtad ur Vergilius *Georgica*²⁴, närmare bestämt ”Felix qui potuit rerum cognoscere causas”²⁵) Vidare har Robert S. Brown och Daniel J. O’Rourkes redan nämnda antologi *Case studies in Sport Communication* varit mig behjälplig på ett flertal plan. Dels vad gäller fotbollens och klubbars historia men även som inrådan i studiet av den kommunikation som sker på olika plan och åt olika håll i sportens besynnerliga värld.

Som typfall för den tendens jag tycker mig urskilja att använda en konstterminologi för att beskriva fotboll använder jag mig av redan nämnda Karl Ove Knausgård och Fredrik Ekelunds *Hemma-Borta*, tidningsartiklar från *The Guardians*, *The Telegraphs*, *The Independents* webbaserade tidningsupplagor och svenska *fotbollskanalen.se* samt aktade *offside*. En kort undersökning av bibliotekens hyllor vigda åt fotboll ämnar styrka bevisningen att fotboll ständigt liknas vid konst och diskuteras som estetisk verksamhet. Från Engelska Tv-kanalen *Sky Sports* (vilken sänder världen över) och svenska *Viasat Sport* (ägs av svenska MTG) hämtar jag belysande exempel på narrativens tillämpning på bevakningen av fotboll. Som resultat av uppsatsens begränsning beträffande längd är det tvunget att avgränsa med ett noga avvägt antal exempel som får stå som representanter för ett utbrett fenomen.²⁶ Men det är inte vågat att påstå att liknande särdrag som i exemplen lyfts fram går att finna i praktiskt taget samtliga utsända fotbollsmatcher och deras omkringliggande journalistik.

I: III Avgränsning

Något som måste medges är att den här uppsatsen fokuserar på en genomsnittsåskådare och vad denne får och gör med den fotboll som till denne medieras. Detta får till följd att en diskussion om hur mottagandet av fotboll kan skilja sig över köns- och etnicitetgränser utelämnas. Fotbollen är trots försök att göra den mottaglig även för kvinnlig publik fortfarande starkt mansdominerad. Därmed inte sagt att en uppsats av den här typen inte kan entusiasmera för vidare studier i varför fotbollen så som den idag medieras har sådan effekt på det manliga könet. Därutöver blir denna studie något anglocentrisk delvis som resultat av

²⁴ Vergilius Maro, Publius, *Georgica*, Gleerup, Lund, 1967,

²⁵ Ibid.

²⁶ Digitala och sociala medier hade kunnat, om utrymme fanns, tagits med i undersökningen.

att England (fotbollens ursprungsland), genom historiens gång till mångt och mycket stått som referenspunkt vid studiet av fotboll men också p.g.a. att mycket av den forskning som bedrivits kring fotboll är på engelska. Vidare är den engelska ligan omåttligt populär världen över, av BBC eventuellt något partiskt beskriven så här: "The Premier League - the self-styled "Greatest Show on Earth" - is beamed to almost half a billion homes around the globe in 211 countries and boasts cumulative viewing figures of 2.65bn over a season"²⁷ varför dess diskurs är tacksam att ösa ur. Här kan det vara värt att påpeka att riskerna med en studie av det här slaget riskerar glida in i sociologi och/eller ekonomi, områden i vilka mina kunskaper är begränsade. Samtidigt går det inte att bortse från att kommersiella mål präglar fotbollens omkringliggande berättande och kollektiva narrativ vilket i sin tur självklart påverkar sociologiska bitar. Fotbollen är en smältdegel av allsköns komponenter som interagerar och samverkar med varandra men den här uppsatsen försöker i detta myller navigera så nära berättande, dramaturgi, metaforik, -kort sagt språk- som möjligt. Till sist måste även erkännas att fotbollen självklart lånar från flertalet nomenklaturer, inte bara konstens utan gärna även från religionens eller krigets.

I: IV Fotboll – råvaran

"In the beginning there was chaos, and soccer was without form."²⁸ Så inleder Jonathan Wilson sin mönstergilla *Inverting the Pyramid* om fotbollens historiska utveckling. Det kaos Wilson syftar på redogör han sedan för på följande vis:

Various cultures can point to games that involved kicking a ball, but, for all the claims of Rome, Greece, Egypt the Caribbean, Mexico, China or Japan to be the home of soccer, the modern sport has its roots in the mob game of medieval Britain. Rules – inasmuch as they existed at all – varied from place to place, but the game essentially involved two teams trying to force a roughly spherical object to a target at opposite ends of a notional field. It was violent, unruly and anarchic, and it was repeatedly outlawed.²⁹

²⁷Shuttleworth, Peter, *Bbc.co.uk*, "Wales lines up for identity parade", <http://news.bbc.co.uk/sport2/hi/wales/8687540.stm>, 2015-04-29

²⁸Wilson, Jonathan, *Inverting the pyramid: the history of soccer tactics*, 2 ed., Orion, London, s. 1 Redan denna öppningsfras mytologiserar fotbollen i sin alludering till Bibeln.

²⁹Wilson, Jonathan, *Inverting the pyramid: the history of soccer tactics*, 2 ed., Orion, London, s. 1

Denna framställning av fotbollens ursprungliga form står långt ifrån den sport vi känner idag. Och att kalla denna tidiga form av fotboll för konst vore om inte felaktigt så provokativt; beskrivningen liknar närmare en krigszon än den sport som idag går under namnet "the beautiful game".³⁰ Sedermera institutionaliserades sporten i Storbritannien, blev en del av skolväsendets rekreationella gren under 1840-tal, för att sedan anta professionell skepnad år 1855.³¹ Under Storbritanniens kolonialvälde spreds sporten sedan snabbt världen över. I Storbritannien, fotbollens vagg, nådde man vid mitten av 1900-talet "a popularity zenith by drawing 77 million spectators for the 1949-50 season"³². Sedan föll stadiornas åskådarantal drastiskt av olika orsaker, varav en mycket betydande sådan var Tv:ns inträde i hemmet som tillät supportrar att i egen soffa mer bekvämt njuta av matchen, undvika eventuell huliganism samt få matchen inramad av live-kommentarer.³³ Till en början var klubbar rädda för uteblivna intäkter om supportrar valde att ta till sig matchen framför Tv:n i hemmet, vilket var en befogad rädsla. Idag är emellertid de finansiella vinningarna från tv-avtal så stora att de för de flesta klubbar i brittiska Premier League är långt större än de inkomster som görs i försäljning av matchbiljetter.³⁴ Detta (Tv:ns inverkan och eventuella åverkan på spelet) berörs vidare längre fram i uppsatsen.

Att fler och fler människor intresserar sig för fotboll är redan konstaterat vilket resulterar i att färre och färre får chans att uppleva matcher live. Med hög efterfrågan följer höga biljettpriser; Youtube-fenomenet och Manchester United-supportern Andy Tate slår fast att

[f]ootball, it's changed forever. There's no such thing as ordinary fans. It's all corporate hospitality; it's the way it is. It's the way this ground's been built [hänsyftandes Manchester Uniteds Old Trafford]. It's the way all the stadiums have been built. Players are on stupid amounts of money because, it's there. It's the Premiership gravy train and eventually it will dry up. Next season, or two seasons from now, the new deal, Friday

³⁰ Vilket till en början var sportens syfte, att så att säga domesticera kriget.

³¹ Brown, Robert S. & O'Rourke, Daniel J. (red.), *Case studies in sport communication*, Praeger, Westport, Conn., 200, S. 160

³² Ibid.

³³ Brown, Robert S. & O'Rourke, Daniel J. (red.), *Case studies in sport communication*, Praeger, Westport, Conn., 200, s. 161 (80-talet såg en siffra på under 20 miljoner åskådare.)

³⁴ Conn, David, *theguardian.com*, "Premier League finances: the club-by-club breakdown and verdict", <http://www.theguardian.com/football/2014/may/01/premier-league-accounts-club-by-club-david-conn>, 08/05/2015

night football, who wants a Friday night's football?! D'you know what I mean? Saturday, Three o'clock that is what football is for, maybe Sundays as well. Scrap the Monday night football. Sky don't care about the fans, all they care about is pocket. Kick-off time, won't be long before we get kick-off times for the Far East. It's just all greed, greed, greed. The fans don't matter anymore. Can't afford season tickets, even I can't afford a season ticket anymore! I have had to give mine up! It's picking and choosing your games. Working, getting your pennies and looking after yourself. Picking and choosing, it's just not fair on any fan of any club in the Premier League.³⁵

I vad som bäst beskrivs som ett raljerande har Tate ändå lyckats ta fasta på dragkampen som står mellan den enorma kommersiella potential som finns i fotbollen och vad som i fotbollen är en inärvd beståndsdel: den lokala förankringen. Vad den lokala förankringen egentligen är hänger samman med vad och hur man först spelade och betraktade fotboll. Människor med ett intresse för fotboll startade i sina omnejder klubbar där de som ansågs mest lämpade att tävla för klubben mot andra klubbar fick ingå i laget som spelade matcherna. De andra (som inte dög till att spela) uteslöts inte ur klubben utan tilldelades i organisationen andra roller. En klubb (i denna betydelse) refererar alltid tillbaka på sig själv; sina medlemmar – de som utgör klubben. Fortfarande pratar man om fotbollsklubbar, majoriteten av alla Premier Leagues tävlande benämner sig som klubbar, men som F.C. Barcelonas forna vice-president Alfons Godall kommenterar i en intervju med *The Guardian*, inför 2009 års final av Champions League där Barcelona stod redo att möta Manchester United, så ter sig klubbbegreppet annorlunda från håll till håll:

He [Godall] maintains the club's reality is as virtuous as it will appear on the surface tomorrow. "I believe ours is the best model, an example to England" Godall says. "We are free. We do not depend on a Mr Abramovich. We want to be successful but also to have meaning, social values. I am sure fans of Manchester United, Liverpool, Chelsea and Arsenal would like to be in our situation. But they have passed the point of no return; they are customers, not members."³⁶

³⁵ FullTimeDEVILS, "Andy Tate Rant: Given Up Season Ticket! | Manchester United 3 Burnley 1 | FANCAM", <https://www.youtube.com/watch?v=-YCtuyTeXbk>, 2015-05-08

³⁶ Conn, David, *theguardian.com*, "Barcelona have edge over Manchester United in that they will never be sold", <http://www.theguardian.com/football/blog/2009/may/26/champions-league-barcelona-manchester-united>, 2015-05-27

Barcelonas medlemmar röstar fram sin president som sedan styr klubben och gör denne det med framgång blir hen eventuellt omvald. Manchester Uniteds medlemmar, å sin sida, får halva priset till klubbens museum och tio procents rabatt i "the Red Café".³⁷ I Major League Soccer (den högsta professionella fotbollsligan i USA och Kanada) kallas lagen också för "clubs" eller "teams" men nästan lika genomgående för "franchises" vilket mer eller mindre går att likställa med "varumärken". I USA, till skillnad från England, är de alltså åtminstone ärliga med vad de är och att vad de vill ha är, i Godalls ord, "customers, not members." Så långt ser det ut som om F.C. Barcelona bär en fana i främsta ledet mot kommersens utbredning men 2014 kan man i samma *The Guardian* läsa en artikel betitlad "Barcelona create mausoleum where fans can pay to have remains stored"³⁸ vilket ju i förlängningen blir ett sätt att kapitalisera även på supportrarnas död. Som synes går ingen obefläckad allteftersom festen kring den gyllene kalven växer.

Samtidigt finns det de som tagit sig an att rensa ut i templet. I 2014 års andra nummer av tidningen *offside* kunde man i Anders Bengtsson och Johan Orrenius ledare "Vi håller på lag inte på <<projekt>>"³⁹ skönja en ilska över den affärsmässiga prägel fotbollen fått. Den franska klubben Paris Saint Germain och dess välbärgade ägare ställs upp som exempel på något omoraliskt för att sedan jämföras med hur fotbollen ser ut i Sverige vilket leder fram till funderingar kring om vi kanske "ändå ska vara glada över det som vi inte har, det som vi inte är, istället för att snegla avundsjukt på andra länder?"⁴⁰ Det som Bengtsson och Orrenius identifierar är i grunden två konkurrerande värdesystem, penningens mot konstens/det vackra/rena, en dikotomi starkt befäst under tidigt 1900-tal med modernismens framfart.⁴¹ Denna uppdelning frodas alltså fortfarande, i alla fall i fotbollens sfär. Icke att förglömma

³⁷ Okänd, *Manutd.com*, "Official Membership", <http://www.manutd.com/en/Official-Membership/Benefits.aspx>, 2015-05-08

³⁸ Bakowski, Gregg, *theguardian.com*, "Barcelona create mausoleum where fans can pay to have their remains stored", <http://www.theguardian.com/football/2014/jan/17/barcelona-mausoleum-fans-remains-stored-ashes>, 2015-05-08

³⁹ *Offside: Sveriges största fotbollsmagasin*, Fotbollsmagasinet Offside, Göteborg, 2014, nr. 2, s. 14

⁴⁰ *Offside: Sveriges största fotbollsmagasin*, Fotbollsmagasinet Offside, Göteborg, 2014, nr. 2, s. 14

⁴¹ Mortensen, Anders, *Skönhetens nytta*, s.4, hämtad från:

<http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=161839&fileId=625661>, 2015-05-08,

"Vissa grundläggande, ekonomikritiska föreställningar förefaller gemensamma för olika modernistiska grupperingar. Återkommande är tanken på att konsten formar eller är del av ett särskilt värdesystem, som är jämförbart med ekonomins värdesystem, liksom att dessa konkurrerar med varandra. Den stora samhällsomvandling som åtskilliga modernister sätter sina förhoppningar till, består bland annat i att konstens livsvärden skall ersätta den rådande ekonomiska världsordningen. Häri odlar man en retorisk, medvetet orimlig tilltro till diktens omvälvande kraft."

dock är att *offside* (som påminner i storlek och textur om en litteraturtidskrift) ju vinner (läsare) på att skriva in sig på supportrarnas sida och likt många andra mediala aktörer gillar de att betrakta fotbollen som något sakralt eller som konst, alltsomoftast utan att förklara varför.

Som vi har sett är fotbollen eftertraktad på olika sätt från olika håll. Om fotbollen i sin omedierade form tillåts liknas vid ett råmaterial, en råvara, märker man att det är många som är sugna på att erhålla guld ur malmen. Detta samtidigt som aktiva förkämpar räds en kontamination av gruvans omnejd. Det föreligger ett felslut å kommersens sida i att det, i Boyle & Haynes ord, hos många supportrar “exists a sense that yet another area of popular culture is being subjected to commercial pressures and interests which misunderstand the symbolic importance which football carries for many people. This is particularly true for those groups to whom football is interwoven with a range of other identities and experiences, and is not viewed as some optional extra which can be purchased as another part of leisure economy.”⁴² Det symboliska värde som fotbollen för många representerar i de erfarenheter och identitetsskapande mekanismer den innefattar gör det besvärligt för supportern att se sin klubb, något som är del av den egna identiteten och därför en del av en själv, offrad på kommersens altare. Adam Hurrey sammanfattar i *Football Clichés* supporterns roll på följande vis: “To be a football supporter in 2014 is to be simultaneously caricatured by marketing minds, patronised by TV companies, pandered to by *beleaguered* managers and ripped off by pretty much everybody.”⁴³ På den dråpliga noten rör vi oss så mot raffineringen av råvaran -till text och till Tv.

II. Analys: Fotboll – mediering av råvaran

II: I Att skriva om fotboll

Att utbyta meningar kring fotboll är en syssla som förekommit så länge fotboll har spelats. Dagens sätt att föra diskussioner kring fotboll går att spåra till Österrike och tidigt 1920-tal.

⁴² Boyle, Raymond & Haynes, Richard, *Power play: sport, the media and popular culture*, 2. ed., Edinburgh University Press, Edinburgh, 2010, s. 201.

⁴³ Hurrey, Adam, *Football Clichés*, 179

Jonathan Wilson skriver i *Inverting the Pyramid* att “[b]ut where in Britain the discussion of games took place in the pub, in Austria it took place in the coffeehouse. In Britain soccer had begun as a pastime of the public schools, but by the 1930s it had become a resolutely working-class sport; in central Europe, it had followed a more complex arc, introduced by the Anglophile upper middle classes, rapidly adopted by the working classes, and then, although the majority of the players remained working class, seized upon by intellectuals.”⁴⁴ Detta att intellektuella tillägnar sig arbetarklasskultur för hållhakar med sig. För att kunna tala om något som ursprungligen har sina rötter i en arbetarkultur tycks det som vissa medel anslås för att höja dess dignitet. I sin beskrivning av samlingsplatsen för Österrikes intellektuella, Wienerkaféerna, fortsätter Wilson i följande manér med att förtälja att “[p]eople would read newspapers there, pick up mail and laundry, play cards and chess. Political candidates used them as venues for meetings and debates, while intellectuals and their acolytes would discuss the great affairs of the day: art, literature, drama, and, increasingly in the twenties, soccer.”⁴⁵ Implicit höjs fotbollens värde här genom att man pratar om den i samma andetag som konst och drama.⁴⁶ Slungar vi oss 100 år framåt i tiden är det fortfarande kännetecknande att just göra det: jämlöpande prata konst jämte fotboll eller vid resonandet om fotboll åberopa konstens vokabel. I engelska *The Independent* kunde man efter Liverpools (nu åldrande kapten) Steven Gerrards röda kort mot Manchester United några dagar senare läsa en artikel med rubriken “Steven Gerrard should enjoy his final Liverpool games, not rage at the dying of the light”⁴⁷, en rubrik starkt inspirerad av poeten Dylan Thomas dikt ”Do not go gentle

⁴⁴Wilson, Jonathan, *Inverting the pyramid: the history of soccer tactics*, 2 ed., Orion, London, s. 55

⁴⁵Wilson, Jonathan, *Inverting the pyramid: the history of soccer tactics*, 2 ed., Orion, London, s. 55

⁴⁶Motsatsen existerar också: att etablera en dikotomi mellan sport och konst. I sin starka förknippning med arbetarklassen har det funnits en tendens att marginalisera fotbollen till ett fördummande tidsfördriv. När Arnold Wesker i sin ”Låt kampen börja!” (som hittas i Holm, Ingvar (red.), *Teater: en antologi. [1], Polemik, teorier, manifest*, 4. tr., Studentlitt., Lund, 1976[1970]) berättar om en Mr. Smith som gillar bio, puben och fotboll ses dessa aktiviteter som triviala och som stående i direkt motsatsförhållande till konsten och annat ”högt”. Wesker skriver att det Mr. Smith ägnade sig åt var ”mänsklig aktivitet. Mr Smith var lycklig. Varför skulle jag vilja att han intresserade sig för politik, historia, musik, konst eller litteratur?” Antagandet att någon som intresserar sig för fotboll och går till puben ”två gånger i veckan”⁴⁶ inte är förmögen att resonera kring politik, historia etc. är ett mycket problematiskt antagande. Samtidigt är det förstående att förhålla sig skeptiskt till något man inte förstår sig på. Dessa mekanismer liknar rasismens, d.v.s. det okända bemöts med förakt; i Weskers fall ett vaderat klassförakt.

⁴⁷Wallace, Sam“, *independent.co.uk*, “Steven Gerrard should enjoy his final Liverpool games, not rage at the dying of the light - Sam Wallace column”,
<http://www.independent.co.uk/sport/football/premier-league/steven-gerrard-should-enjoy-his-final-liverpool-games-not-rage-at-the-dying-of-the-light--sam-wallace-10128699.html>, 2015-05-08

into that good night”⁴⁸; och symptomatisk för den flört sportjournalistiken har med konsten och litteraturen.

Därutöver syns att matcher omskrivs som om de hade manus. I en artikel om José Mourinho och Chelsea efter deras bärgande av den engelska Ligacupen 2015 skriver Jeremy Wilson i *The Telegraph* följande stycke som gör jämförelsen matchens skeende med ett manus samtidigt som han behandlar en fotbollens estetik. Wilson föreslår det att ”Mourinho has certainly tried to play the beautiful game during periods of his second incarnation at Chelsea – we all know that Roman Abramovich [Chelseas ägare] craves style as well as silverware – but, when it really mattered, this particular script could have been written in advance.”⁴⁹ På grund av Mourinhos många år i branschen och det faktum att han på något vänster mycket ofta kommer segrande ur turneringar är det som om Wilson föreslår att matchens skeende var stämplat i Mourinhos namn, verket (i det här fallet matchen) avslöjar kompositören (i Wilsons metaforik: Mourinho).⁵⁰ *The Guardian's* Michael Billington går snäppet längre i en artikel namngiven ”There is little difference between theatre and sport” där han helt sonika väljer konstatera att

[a]ll sport, at its best, is a form of drama. It can also produce the most amazing, cathartic experiences. I defy anyone who enjoys plays, movies or fiction not to have relished [Sunday night's famous soccer match](#) between Turkey and the Czech Republic. It had everything you could wish for. A last-minute reversal of fortune in which the Turks came from behind to win. The tragic downfall of a great hero in the Czech goalkeeper's fatal fumble of a slippery ball. It even had a touch of gratuitous farce as the Turkish goalie needlessly hit the Czech striker. Aristotle, who thought action was the basis of drama and understood all about hubris, would have had a field-night if he was watching from in the heavens.”⁵¹

⁴⁸ Thomas, Dylan, *Dylan Thomas selected poems, 1934-1952*, New Directions Books, New York, 2003, s. 122.

⁴⁹ Wilson, Jeremy, *telegraph.co.uk*, “Chelsea 2 Tottenham 0: Jose Mourinho takes the Ho Chi Minh trail to Capital One Cup victory at Wembley”, <http://www.telegraph.co.uk/sport/football/teams/chelsea/11443797/Chelsea-2-Tottenham-0-Jose-Mourinho-takes-the-Ho-Chi-Minh-trail-to-Capital-One-Cup-victory-at-Wembley.html>, 2015-05-08

⁵⁰ Givetvis kunde matchen slutat i Tottenhams favör vilket är oviktigt i sammanhanget då det är Jeremy Wilsons ordval vid refererandet av matchen som här betraktas.

⁵¹ Billington, Michael, *theguardian.com* ”There’s little difference between theatre and sport”, <http://www.theguardian.com/stage/theatreblog/2008/jun/17/thereslittledifferencebetwe>, 2015-05-08

Här förordas att sporten, i sitt esse (märk väl) kan aspirera på konsten och likt denna frambringa katharsis. Huruvida Aristoteles från sin himmel bifallandes kunna njuta av fotboll är det fler som spekulerat kring. I *Soccer and philosophy – Beautiful Thoughts on the Beautiful Game*⁵² kontemplerar Matthew A. Kent Aristoteles ställning till fotboll, hypotetiskt talat. Kent drar med hjälp av *Poetiken*⁵³ slutsatser som att ”the purpose of theater, which is all about actors imitating various deeds, [...] apply to sports too”⁵⁴ och att “both theater and sports cause us to enter more deeply into our shared humanity. They bring to the fore and cleanse various hidden emotions in us. The triumphs and tragedies of our favourite characters and teams become, in a way, our own, just as, a friend is ‘another self’ whose joys and sorrows we share”.⁵⁵ Sålunda behandlar Kent både mimesis och katharsis för att längre fram tillika diskutera de roller fotbollsspelarna spelar i ”an unscripted play.”⁵⁶

Likaså i svensk media går att finna ett analogisökande rörande fotboll-konst. Peter Hyllman på *fotbollskanalen.se* jämför fotbollsspelaren med konstnären i det att de båda söker sammanblanda ”disciplin och improvisation”⁵⁷. Vidare framkastar Hyllman att det i ”konstens och spelarnas natur ligger en vilja att gå sin egen väg och följa sina egna ideal.”⁵⁸ Detta att likställa fotbollsspelaren med konstnären är ett övergripande tema hos de som skriver om fotboll. I Jonathan Wilsons *Inverting the pyramid* behandlas i ett avsnitt den Argentinska spelfördelaren Juan Román Riquelme. Wilson citerar fotbollskrönikören Hugo Asch som jämför Riquelme med en ”romantic hero, a poet, a misunderstood genius with the destiny of myth...”⁵⁹ I samma bok går att läsa om den mycket framgångsrika managern Arrigo Sacchi syn på fotboll, med klara hänсыftningar till teaterns värld

⁵² Richards, Ted (red.), *Soccer and philosophy: beautiful thoughts on the beautiful game*, Open Court, Chicago, Ill., 2010,

⁵³ Aristoteles, *Aristoteles' Poetik*, 2. uppl., Univ., Institutionen för estetik, Uppsala, 1993

⁵⁴ Richards, Ted (red.), *Soccer and philosophy: beautiful thoughts on the beautiful game*, Open Court, Chicago, Ill., 2010, s. 50

⁵⁵ Richards, Ted (red.), *Soccer and philosophy: beautiful thoughts on the beautiful game*, Open Court, Chicago, Ill., 2010, s. 50

⁵⁶ Richards, Ted (red.), *Soccer and philosophy: beautiful thoughts on the beautiful game*, Open Court, Chicago, Ill., 2010, s. 57

⁵⁷ Hyllman, Peter, *Fotbollskanalen.se*, ”Fotboll som konst, vetenskap och religion”, <http://blogg.fotbollskanalen.se/hyllman/2014/08/02/fotboll-som-konst-vetenskap-och-religion/>, 2015-05-08

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Wilson, Jonathan, *Inverting the pyramid: the history of soccer tactics*, 2 ed., Orion, London, s. 339

For Sacchi, though, the system was the most important thing. "Football has a script", he said. "The actors, if they're great actors, can interpret the script and their lines according to their creativity, but they still have to follow the script." There is no doubt that in his conception the scriptwriter was the manager, and the script itself was to be interpreted, not improvised upon. "I was the only one who could guide them and get them to develop a collective game which would maximize their potential as a unit", he said.⁶⁰

Sacchi talar i metaforiskt ordalag men klart är ändå att både de innanför spelets värld och de som utifrån betraktar inte är sena att parallellisera mellan konst och fotboll. Det Sacchi säger liknar på många sätt Valdemar-Holms påstående om fotboll som inleder den här uppsatsen.

Närmar man sig sedan bibliotekens bokhyllor vigda åt fotboll finner man upprepade gånger (utan att behöva öppna böckerna) på deras baksidor referenser till konstens värld. På Eduardo Galeanos *Fotbollens Himmel & Helvete* går att läsa att "[f]otboll är det oförutseddans konstart."⁶¹ Vad som gör fotbollen mer oförutsägbar än annan konst ges det inget svar på. Påståendet blir därför något godtycklig eftersom mången konstart skulle kunna sägas vara "det oförutseddans konstart". (Betänk låt säga musikens improve-jazz, bildkonstens abstrakta expressionism à la Pollock eller varför inte litteraturens James Joyce.) Det viktiga blir här alltså inte bokpärmens informativa påstående utan just det att i samma mening inkludera både *fotboll* och *konst*. Går man vidare stöter man förr eller senare på Fredrik Ekelunds *Sambafotboll* där själva öppningsfrasen på bokens bokpärm slår fast att "[i] Brasilien är fotboll inte bara sport, fotboll är en konst"⁶². Denna mening tycks vilja ha sagt att fotboll är konst endast i Brasilien; följaktligen få oss att förstå att fotbollen har en viktig plats i Brasiliens kulturliv. Genom att göra jämförelsen befordras sålunda fotbollen till en högre klass i kulturens hierarki. Ola Anderssons (även kallad "rit-ola") *Så funkar fotboll* lockar i sin tur in läsaren med förslaget att "[d]et är lätt att älska fotboll. Dramatiken, stämningen och skönheten fascinerar åskådare världen över."⁶³ Här tas återigen fasta på den spänning som

⁶⁰Wilson, Jonathan, *Inverting the pyramid: the history of soccer tactics*, 2 ed., Orion, London, s. 313

⁶¹ Galeano, Eduardo, *Fotbollens himmel och helvete*, B. Östlings bokförl. Symposion, Eslöv, 1998

⁶² Ekelund, Fredrik, *Sambafotboll: en bok om Brasiliens nationalsport*, Ordfront, Stockholm, 2002

⁶³ Andersson, Ola, Ystén, Henrik Ekblom & Andersson, Jacob, *Så funkar fotboll: Ola Andersson förklarar / [i samarbete med Henrik Ystén och Jacob Andersson ; illustrationer: Johanna Östergren]*, Prisma, Stockholm, 2006

potentiellt kan uppstå i en fotbollsmatch, att fotbollen kan väcka känslor och stämningar inom oss samt att det i fotbollen finns en estetik.

I *Hemma-Borta* behandlar Ekelund och Knausgård också en estetisk aspekt av fotbollen med ett avsnitt om Tysklands fotbollslandslags direkta spelsätt. Ekelund skriver ”[v]i har sett det i flera år nu och i mina ögon är detta något av det bästa som hänt europeisk fotboll, näst tiqui-taca, och kanske kan man se detta Tyskland som ett dialektiskt svar på tiqui-taca (Hegel!).”⁶⁴ Ekelund och Knausgård försöker i sina resonemang förklara sina preferenser för särskild konst, musik, litteratur och fotboll genom att etablera samband emellan sina olika fallenheter. Ekelund föreslår att gillar man en sorts musik går det hand i hand med gillandet av en särskild sorts fotboll. Knausgård gillar de något dystra *Echo and The Bunnymen* och det traditionellt sätt cyniska Argentina medan Ekelund föredrar de något gladare *Small Faces* och extravaganta dribblingsräder à la Garrincha.⁶⁵ När Ekelund fortsätter sina resonemang tycks det som att han vill förankra att Brasilien är ett land styrt av spontanitet och dionysiska ideal. Genom att jämföra den musik som sprungit ur Brasilien med deras traditionellt sätt offensiva och lekfulla fotboll gör han exotiserande omdömen som egentligen endast tjänar syftet att bibehålla hans egen romantiska bild av landet Brasilien. Efter Brasiliens kvartsfinal mot Colombia ifrågasätter Ekelund om det verkligen var en fotbollsmatch han bevittnat och skriver att ”i mina ögon var det mer en våldsam batalj mellan två indianstammar djupt inne i Amazonas. Det enda som fattades var Sclaris och Pekermans indianskrudar, var sin pilbåge och koger fyllda med pilar. Såg du Luiz sjuttimeterslöpning? Vad var det? Ren galenskap. Det var en match där allt ganska tidigt sattes ur spel, taktik, strategi, kyla, det var, slår det mig nu, Frankrike-Tysklands raka motsats, djungelfotboll mot schack.”⁶⁶ Senare funderar han och kommer i något sorts Eureka-tillstånd fram till att ”Brasilien har så mycket att lära oss” (hans kursiv), Denna böjelse för att så att säga

⁶⁴Knausgård, Karl Ove & Ekelund, Fredrik, *Hemma - borta*, Arx i samarbete med Pelikanen, Malmö, 2014, s. 121, (Med tiqui-taca avses den fotboll som Guardiola utvecklade under sin tid i Barcelona och som sedan adopterades av det spanska landslaget som nyttjade spelsättet med fördel. Det hela bygger på att spela bollen inom laget och med hjälp av god teknik, bollkänsla och spelintelligens passa isär motståndarens lag, skapa sprickor, för att vid vägs ände hitta en lucka och förhoppningsvis göra mål.

⁶⁵Knausgård, Karl Ove & Ekelund, Fredrik, *Hemma - borta*, Arx i samarbete med Pelikanen, Malmö, 2014, s. 112, ”Kanske är det så, att det inte finns något gemensamt språk som går över generationerna när det gäller fotboll och pop, att vi för evigt är kedjade i den första präglingen, du i Argentina och Echo and the Bunnymen, jag i Brasilien och Small Faces.”

⁶⁶Knausgård, Karl Ove & Ekelund, Fredrik, *Hemma - borta*, Arx i samarbete med Pelikanen, Malmö, 2014, 405-406

sammanfoga ett lands alla uttrycksformer, -konst, fotboll, mat o.s.v.- till en uniform massa som alla har sina ursprung ur någon sorts nationalsjäl är givetvis problematiskt, i Ekelunds fall rent rasistiskt, och en av de tänkbara förlusterna vid analogisökandet fotboll-konst.⁶⁷

På ett mer gediget teoretiskt plan ser vi att diskussioner ursprungligen hemmahörande i konstens värld överförs till fotbollens. På *The Telegraphs* fotbollsbevakande hemsida ”Project Babb” hittas följande utdrag ur en artikel vid namn ”Separating art from the artist” som går i linje med Roland Barthes idéer om att lämna författarens eller upphovsmannen dörhän vid värderingen av verket. Detta i en diskussion om den gamle Arsenallegendaren Ian Wright. Darren Richman skriver

Wright was the kind of brilliant striker who was, at times, almost unplayable. He is also a man who claimed unpatriotic players should be forced to call the parents of dead soldiers to explain why they are skipping England duty. Unlike with art, where, for instance, Roald Dahl fans are more than willing to ignore the anti-Semitism and simply enjoy the work, sports fans are different. Wright’s bombastic personality, however, should not obscure his remarkable talent.⁶⁸

Ett ytterligare exempel på tendensen att med hjälp av kulturteori förstå sig på de mekanismer som finns inneboende i fotbollen och det som rör sig omkring den är det faktum att man på Harvard University nyligen skapat en kurs under humaniora med följande namn: ”Romance Studies 109. The Global Game: Soccer, Politics, and Popular Culture”⁶⁹ med en beskrivning som lyder

[i]n Latin America and Europe it is a staple feature of popular culture, closely connected with national politics. The course will make use of filmic, visual, literary, theoretical, and historical materials to analyze the relationship of soccer to social movements,

⁶⁷En postkolonial studie på hur fotbollskulturer ser på varandra välkomas å det varmaste.

⁶⁸ Richman, Darren, *telegraph.co.uk*, “Separating art from artist (or why Ian Wright is underrated)”, <http://babb.telegraph.co.uk/2015/03/separating-art-from-the-artist-or-why-ian-wright-is-underrated/>, 2015-05-08

⁶⁹Okänd, *Harvard.edu*, “Romance Studies 109. The Global Game: Soccer, Politics, and Popular Culture”, <http://www.registrar.fas.harvard.edu/courses-exams/course-catalog/romance-studies-109-global-game-soccer-politics-and-popular-culture>, 2015-05-08

colonialism, violence, gender, architecture, music, and the star system (Pelé, Maradona, Zidane, Totti, Cristiano Ronaldo, Messi).⁷⁰

I princip framgår att kursen till viss del ämnar studera fotboll med hjälp litteraturteori och framöver får vi kanske vänja oss vid studier på Fabien Barthez med hjälp av Roland Barthes litteraturteori, eller varför inte någonting i stil med ”Propp, Klopp och sagan om Borussia Dortmund”.⁷¹

Orsaken till tendensen att omskriva fotboll på de vis som ovan redogjorts för kan ha olika anledningar. Måhända ligger nedärvt i fotbollen något som lockar till referenser till konstens värld. Möjligen är det även så att sportjournalistiken känt behov av att genom användandet av konstavokabulär, i Boyles & Haynes ord, bekämpa ”a stereotypical image of the failed journalist, their status in the newsroom often suffering from perception that sport was a trivial matter in the wider scheme of news values.”⁷² Även ur ett klassperspektiv går det att finna förklaringar till analogisökandet fotboll-konst. Boyles och Haynes fortsätter:

Often underpinning these assumptions were issues related to social class. Journalists covering working-class sports such as football were often viewed differently from those associated with more middle-upper-class sports such as cricket. In Britain a particularly literary approach to cricket or rugby writing was deemed acceptable, while no such pretensions would be allowed to inform coverage of mass spectator sports such as football.⁷³

Idag ser vi att situationen är annorlunda vilket den här uppsatsen visat på ovan. Oavsett orsak, simmar nu fotbollens journalister ofta i konstavokabulärens vatten och uppmanar därmed i sin tur de som konsumerar fotboll att betrakta fotbollen som just konst och gärna då som något slags drama. Självklart är det så att journalistik alltid kommer att metaforisera, det bidrar till skrivar- och läsarglädjen. Problemet med analogisökandet konst-fotboll är att skillnader förbises och det som återstår är ett ofta långsökt, godtyckligt och krystat likhetssökande.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Barthez var Frankrikes målvakt under en lång tid och stod bl.a. i mål då de vann VM 1998. Klopp å sin sida har under en tid varit Dortmunds manager och gjort ett sagolikt bra arbete trots begränsade resurser.

⁷² Boyle, Raymond & Haynes, Richard, *Power play: sport, the media and popular culture*, 2. ed., Edinburgh University Press, Edinburgh, 2010, s. 165

⁷³ Boyle, Raymond & Haynes, Richard, *Power play: sport, the media and popular culture*, 2. ed., Edinburgh University Press, Edinburgh, 2010, s. 165

II: II Fotboll på TV

Att ta till sig fotboll via TV-apparaten är långt vanligare idag än att göra så på plats på stadion.⁷⁴ Även stadionbesöket förändras i takt med Tv:ns frammarsch eftersom jumbotröner och storbildskärmar installeras så att man också på stadion, likt framför Tv:n ska kunna ta del av reprisbilder, slowmotion, reklam o.s.v. – redigerade videosekvenser har tagit sig innanför stadions väggar.⁷⁵ Detta är ett tydligt indicium på Tv:n som mediums verkan på ”råvaran”. Boyle & Haynes konstaterar att Tv:ns kommentatorer “as an institutional discourse of television has become the context for thinking, talking and writing about sport: in other words, television becomes central to our perceptual field of what sport actually means.”⁷⁶ Att titta på fotboll blir enligt det här resonemanget att bli del i ett större men relativt uniformt sammanhang. Experterna, vilka ofta är sådana i egenskap av att själva ha spelat i eller coachat ett lag på professionell nivå förklarar vad som skett i matchen och eller lägger moraliska omdömen gällande det som skett. Som åskådare får vi därefter ta ställning till deras påståenden, men maktrelationen finns där och eftersom dessa experter ofta diskuterar spelares hela agerande på planen, d.v.s. inte enbart hur hen spelade måste de räknas som någon form av opinionsbildande kraft, som alltså på sätt och vis lär ut allt från etik och moral till estetik. Ett problem i anslutning till det här är monopolen som Tv-kanaler köper sig i form av sändningsrättigheter. Som tidigare påpekat är *Sky* de som sänder merparten av Premier Leagues fotboll i Storbritannien, i Sverige har *Viasat* köpt sig det privilegiet. Detta leder till att den omkringliggande berättelsen och dramaturgin präglas av de som från dessa kanaler berättar den. Betrakta följande utdrag (och gärna videon som du finner under samma länk i fotnoten) från *viasatsport.se* och deras sändning av en av semifinalerna från Champions League våren 2015:

⁷⁴Harris, Nick, *sportingintelligence*, “Man United and Liverpool remain top TV draws despite 2013-14 without trophies”, <http://www.sportingintelligence.com/2014/07/21/man-united-and-liverpool-remain-top-tv-draws-despite-2013-14-without-trophies-210703/>, 2015-04-28, Manchester United hade under säsongen 2013/14 ett genomsnitt på ca. 1,4 miljoner tittare per match i Storbritannien. Att jämföra med hur många som går in på Old Trafford: ~75635.

⁷⁵ Ännu saknar fotbollstadion kommentatorer men det finns tendenser mot ett införande av en sorts mellanhand mellan publik och spel. I SSC Napoli kan man, särskilt då Gonzalo Higuain gör mål, se hur en ”speaker” skriker ut ”Gonzalo!” för att låta publiken svara ”Higuain!”. Decibel Bellini, *youtube.com*, “Gonzalo Higuain Napoli primo goal Stadio San Paolo Serie A”, <https://www.youtube.com/watch?v=QXROcBwRf2E>, 2015-04-29

⁷⁶ Boyle, Raymond & Haynes, Richard, *Power play: sport, the media and popular culture*, 2. ed., Edinburgh University Press, Edinburgh, 2010, s. 78.

Då den klassiska Champions League-hymnen spelades inför avspark valde nämligen CR7 att sjunga med.

-Det är hans egen nationalsång, konstaterar Viasats Erik Niva.

-Det är så med Cristiano Ronaldo och vissa andra av dagens superstjärnor. Han spelar inte bara match, han genomför ett scenframträdande.⁷⁷

Om det nu är så att det Ronaldo genomför är ett scenframträdande, går att tvista om. Just den här kommentaren från Nivas sida vittnar snarare om en brist på annat att diskutera. När man sitter och bevittnar en match och får sådana här påstående slängda emot sig titt som tätt glömmer man rätt lätt att fotbollen egentligen (något förenklat) endast är ett spel bestående av 11 spelare mot 11 spelare med en boll, innanför en utmätt yta under ett regelsystem implementerat av en domare. Just eftersom spelet inte är så mycket mer än så blir möjligheterna många för externa parter att komplettera dessa nätta utgångspunkter. I vad som nu ofta refereras till som en mättad marknad med oproportionerligt långa sändningstider runtomkring matchen tycks det bli allt svårare att förmedla någonting matnyttigt. Adam Hurrey tar i sin *Football Clichés* fasta på narrativen som omger matcher och hur de vill styra oss att tro att det vi skall och har bevittnat är stoff till storslagna legender. Hurrey skriver "[s]imilarly, no one's falling for the old *intriguing game* act at half-time – it's not been *absorbing*, it's not been *fascinating* – it's been shite."⁷⁸ Eftersom Tv-bolagen måste försäkra sig om att vi nästa vecka, eller redan nästa dag, återvänder till Tv:n för nästa utsända match ges vi uppblåsta versioner av vad vi bevittnat. Är matchen i sig händelsefattig retirerar kommentatorer gärna till djungeltelegrafi. Boyle & Haynes skriver träffande att det är "now no rest from the latest hearsay regarding transfer deals and the latest exploits of stars, which places more strain on the ability of sports journalists to sustain the newsworthiness"⁷⁹, vilket nästa exempel hämtat från *Sky sports* förtäljer.

Under våren 2015 begick Chelseas spelare Diego Costa några snedsteg på planen vilket Costade honom några röda kort och därför även matchavstängningar. Bl. a. stämplade han en motståndare på handen, medvetet eller omedvetet är svårt att avgöra från

⁷⁷ Malmkvist, Alexander, *viasatsport.se*, "Det är hans egen nationalsång", <http://www.viasatsport.se/nyheter/fotboll/det-ar-hans-egen-nationalsang/>, 2015-05-01

⁷⁸ Hurrey, Adam, *Football clichés*, Headline Book, s. 118

⁷⁹ Boyle, Raymond & Haynes, Richard, *Power play: sport, the media and popular culture*, 2. ed., Edinburgh University Press, Edinburgh, 2010, s. 167

reprisbilderna. Detta ledde fram till att Tv-kanalen *Sky Sports* skapade ett reportage som de valde att kalla ”Costa’s Crimes” där de samlade ihop sekvenser från när Costa eventuellt betedde sig tvivelaktigt på planen.⁸⁰ En skurk var etablerad, Costa stigmatiserad och berättandets genomträngande kraft manifesterad. Lars J. Hultén föreslår i *Journalistikens Villkor* att ”[h]eroismen som dramatisk egenskap har mycket att bjuda på. [...] De världar som bidrar med heroer eller icke-heroer är inte vilka världar som helst utan just sådana som själva är beroende av en publik. Den kan medierna hjälpa dem att skapa.”⁸¹ Formandet av enformiga karaktärer syftar sålunda till att på något vis lura mottagaren att, som i exemplet med Costa, tänka på spelaren som en scenisk/mytisk figur, vilket i Hulténs sätt att resonera torde främja *Sky* och kanske även Chelsea enligt den gamla klyschan ”all publicitet är bra publicitet.” Problemet här är att den medierade bilden av Costa eventuellt förstärker honom som osportslig, något som därför kan ha lett till att han dömdes till fler matchers avstängning än hans ”brott” förtjänade. I sådant fall ett exempel på medias påverkan på det faktiska spelet. Går emellertid mytbildandet ut över det sportsliga förlorar det eftersom tävlingen, åtminstone för klubbarna, fortfarande är det primära – inte konstituerandet av sina spelare som mytiska figurer. Med skapade antagonister och protagonister på planen finns alltså stor potential för berättande, det räcker ju att de två typerna möts i en närkamp för att inläsandet av dramatik kan ske. Skurkar så som Costa ställs upp mot ärlighetens förkämpar som Steven Gerrard eller låt oss säga Ryan Giggs (som sedan faller då det visar sig att han i sitt äktenskap varit otrogen – han var mänsklig!) Just exemplet med Diego Costa är intressant eftersom det öppnar upp kring frågor om läsarten av de narrativ som vi mottar. På ett plan mytologiserar inslaget Costa, men på ett annat, om man vill se det, spräcker det håll på sig själv och påminner oss om det banala i vad vi egentligen tittar på och följer så intensivt. Här vandrar tv-bolagen en tajt linje eftersom att ett alltför stort mått av banalitet riskerar förlöjliga åskådaren. Därmed behövs påståenden som Erik Nivas m.fl. ovan (om scenframträdanden o.s.v.) som balanserar upp det faktum att fotboll kan vara rätt löjeväckande. Genom att vandra mellan

⁸⁰ Okänd, *skysports.com*, ”Jose Mourinho talks referees, Diego Costa, Ashley Barnes, Frank Lampard, Louis van Gaal on Goals on Sunday interview”, <http://www1.skysports.com/football/news/11095/9727253/goals-on-sunday-chelsea-manager-jose-mourinho-pulls-no-punches>, 2015-05-08, (Chelseas manager Mourinho agerar, i klippet i länken, Costas advokat efter inslaget med Costa’s Crimes.)

⁸¹ Hultén, Lars J., *Journalistikens villkor: om plikten att informera och lusten att berätta*, 2. utg., Natur och kultur, Stockholm, 1996, s. 224

upplevelse/jippo och drama/konst blir fotbollen synnerligen densifierad – den bjuder oss att tro att den kan täcka upp många av våra behov.

Med Tv:n genomgick fotbollen, som all sport, ett paradigmskifte. Boyle & Haynes skriver att Tv:n ”was integral to the standardization and commodification of sport, as new technologies were continually introduced to ’make sense’ of the action for the viewers. The sports commentator places the spectator in relation to the melodrama of the event which, like a serial, is ongoing and continually fragmenting into new stories about players, managers, clubs and nations.”⁸² Just detta pågående, det som aldrig tar slut, är symptomatiskt för fotbollen. Ligor startar igen varje år, transfercirkusen rullar vidare o.s.v. Det vi erbjuds vecka ut och vecka in skänker oss både smärta och välbehag men kanhända aldrig i tillräcklig utsträckning (vi får aldrig genomarbota känslorna, eftersom vi då inte skulle behöva återvända så snart igen) varför vi nästa vecka återigen hittar oss själva framför favoritlagets match. Utöver detta finns de som påpekat att själva spelet ständigt blir snabbare just på grund av den konkurrens om tittare fotbollen har.⁸³ Om kommentatorer ändå inte övertygar med sina hyperboler om hur fascinerande en medioker match är riskerar Tv-tittare byta kanal. Precis som för film och annan Tv sker en accelerering beträffande längd på sekvenser⁸⁴, och bättre teknik, fler kameror etc. gör att vi oavbrutet ges nya intryck – inzoomade ansikten som kan ge oss ledtrådar till spelarnas känsloliv, perspektiv från helikoptrar påminner oss om vidden av tillställningen, kameror in i spelartunneln som, om vi har tur, inrymmer en nyss utbytt och missnöjd spelare sparkandes på papperskorgar eller dylikt. För att tilltala en bred skara som för evigt hungrar efter omedelbar tillfredställelse försöker fotbollen konkurrera på samma villkor som annan underhållning, men fotboll är som, tidigare konstaterats, i sina råa form åtminstone inte bara underhållning, den kan vara underhållande med det är inte dess primära eller enda mål.

⁸² Boyle, Raymond & Haynes, Richard, *Power play: sport, the media and popular culture*, 2. ed., Edinburgh University Press, Edinburgh, 2010, s. 186

⁸³ Inverting the pyramid, s. 338, ”A moment of low intensity in a televised football game is seen by some as time to change channels. So the game is getting quicker and quicker because television demands it.”

⁸⁴Cooperman, Jeannette, *St. Louis*, ”Will films keep getting faster”, <http://www.stlmag.com/health/the-future-of-film/>, 2015-05-27

II: III Likheternas olikheter

Det kan tyckas uppenbart att fotbollen är både mer än och skiljer sig från annan underhållning. Detsamma gäller för dess relation med konsten. En akrobatisk cykelspark kan härleda tanken till baletten, en spelare som ”filmfar”, på engelska ”dives” kan tyckas vara som hämtad ur svansjöns sista akt och scen men själva orsaken till dessa konstspår eller svandyk är i syftet att skapa sig ett försprång i matchen över motståndaren, inte att i en adressat väcka affekt. Validiteten i många av dessa yttranden som vi tillsammans ödmjukt men bestämt gått igenom verkar vid närmare inspektion vara oviss.

När Valdemar-Holm talar om en fotbollens dramaturgi förankrar han inte begreppet i någon teoretisk mall. Att det i matcher alltid finns en berättelse är ett högst godtyckligt påstående. Det finns ju en berättelse, om man så vill, i när undertecknad går till Netto och vid hyllan för varor med reducerat pris letar efter frukostkorv med kort datum. Samtidigt fungerar Valdemar-Holms dramaturgianföring som epitom för hela fotboll-som-konst-diskursen eftersom en dramaturgi är avhängig roller, manus, intrig, scen, estetik etc., attribut som våra övriga typexempel projicerar på fotbollen. Men att helt bortse från en fotbollens dramaturgi blir också felaktigt eftersom det är så att en dramaturgi skapas på effektiva sätt av media runtomkring den. När Valdemar-Holm säger som han gör sätter han ord på en tendens att titta på fotboll med ”konstglasögon” därför att vi har blivit betingade att göra så snarare än att fotboll i sig självt vore konst eller drama. (Att Valdemar-Holm som teaterchef letar dramaturgi i fotbollen vittnar kanske också om fotbollens mottaglighet för individers projicering av deras egna fallenheter på fotbollen.) Alla är kapabla att så att säga hitta berättelser i matcher vare sig på amatör eller professionell nivå, men att titta på fotboll, på Tv, är att göra så med hjälp av Ola Wenström, Erik Niva, Glenn Strömberg, Alan Smith, Martin Tyler o.s.v., alla tar vi sålunda del av samma berättelse. Detsamma gäller för den skriftliga diskursen. Som vi redan konstaterat tjänar deras berättelser ofta till att förklara varför det som sker, sker. Hur det kommer sig att Inzaghi alltid står offside eller var på skon Beckham träffar bollen så att han får den där patenterade roterande rörelsen på bollen. Det finns med andra ord alltid någon ny umbärlig anekdot för oss mottagare att lära oss vilket härleder tanken till Theodor W. Adornos ”The Schema of Mass Culture” och hur konsumenterna av masskultur aldrig “should think themselves better than they are. The viewer

is persuaded of the merit of his own averageness and he may one day receive the supreme prize as ‘Mr Average Customer’.”⁸⁵ Likartat är det med de taktiska analyserna som blir alltmer utförliga. Vi förstår att det finns mer än det som vi ser. Vi vill få det förklarat. Allt som händer på planen måste ha en anledning. En missad brytning är alltid bristande koncentration, ett resultat av att den skyldige spelaren börjar bli till åren, en bristfällig formation o.s.v., inte en tuva i gräset eller ren och skär otur. Det slumpartade måste ges mening och ger oss föreställningen om ”ordning” i världen. Det som händer, händer i enlighet med det osynliga manus som, likt livets mening, finns där någonstans, men bara för oss att ana, kontemplerandes spåra.

Återgår vi till tankarna kring roller, manus, intrig, scen, estetik kan de alla ses som komponenter vid skapandet av dramaturgi, likväl fallerar tanken om deras existens i fotbollen alla på avsaknaden av en författare. Ingen skapar roller, ingen skriver manus eller konstruerar intriger, att fotbollens arenor vore scener går att diskutera, och om man så vill även avfärda rent etymologiskt. Vidare är det inte sällan ofruktbart att utan angiven referenspunkt diskutera estetik. Skillnaden, gentemot dramat, består i att attribuerandet av dessa dramatiska egenskaper sker fortlöpande eller efter matchen. Matchens skeende förklaras således av live-kommentatorer eller i tidningsspalter dagen efter (eller på endera sätt på digitala medier) med hjälp av dramaturgiska termer och det som skett läggs fram som om ”det var menat”, som om utgången inte kunnat bli en annan, på samma sätt som låt oss säga Flickan i Pirandellos *Sex roller söker en författare*⁸⁶, alltid måste drunkna i fontänen. Vi är därmed omringade av en struktur som vill säga oss vad vi ska se, vad vi ser och vad har vi sett. Just fotbollmedias didaktiska ådra kan bli problematisk även eftersom så mycket kommers är inbakat i hela intagandet av fotboll. Vi får först Manchester Uniteds nya formation förklarad för att snabbt slungas in i reklamen där vi lär oss vilken öl vi ska dricka till just den här turneringen, och vilka vadslagningssidor som just för tillfället har bäst odds på matchen, etc. Vi lär oss med andra ord ständigt hur vi ska njuta av fotboll och därmed kan man förorda att mycket av de identitetsskapande mekanismerna som förr räknades till klubbarnas funktion nu tillhör media.

⁸⁵ Adorno, Theodor W., *The culture industry: selected essays on mass culture*, Routledge, London, 2001, s. 59

⁸⁶ Pirandello, Luigi, *Sex roller söka en författare: ett oskrivet drama*, 2. genomsedda uppl., Geber, Stockholm, 1934

Fotbollen, precis som supportern Andy Tate säger, sågs förr mestadels på lördagar vid en utsatt tid och det påföljande matchresultatet var en angelägenhet mest för bygden, staden eller regionen. Tv:n bidrog med själva spridandet av fotboll och ligor och tog i viss mån ifrån klubbarna sin lokala förankring. Tv-tider läggs på veckans alla dagar, även under tider då bygdens ”vanliga arbetare” fortfarande jobbar vilket förhindrar dem att delta. Vidare är det så att inte vem som helst har råd att gå på fotboll längre eftersom det till de stora ligorna och särskilt till Premier League väller in turister som är där för spektaklet, vilket triggar biljettpriserna. De inhemska supportrarna får hålla sig till pubar och dessas Tv-apparater. Den ursprungliga ritualen gungar därmed i grundvalarna och berättelsen och omkringliggande narrativ förändras. Fotbollen var till en början att åskåda matchen tillsammans med likasinnade som man delar berättelse med och med vilka man därför också delar en form av identitet. En identitet som formats i klubbkänsla och klubbhörighet. När detta sedan kapas av media, som blir en mellanhand när identiteter skapas och formas, kan det bli ogynnsamt, eller åtminstone tjäna till att skapa andra sorters identiteter. För att synas i media, som i detta resonemang alltså blir en djupt identitetsskapande faktor, krävs framgång även på ett tävlande plan. För att nå framgång krävs stora investeringar i spelare och deras löner och de största klubbarna saknar i allt större utsträckning några spelare från den egna trakten. Det är nödvändigt att förvärva de bästa spelarna för att nå de största framgångarna, och de bästa spelarna kostar enorma summor pengar. Klubbarna måste drivas som företag -franchises- och vandrar därför hand i hand med media och framför allt Tv-bolag som betalar gigantiska summor för att få sända och *berätta* lagens matcher. Kommersiella syften altererar sålunda ritualen. Vilken veckodag som gäller för match beror på när Tv-bolagen kan få mest tittare globalt sett vilket sliter upp riten att på lördag titta på sitt lag o.s.v. Att fotbollsarenor får sponsornamn är ett av de följande leden i den här utvecklingen eftersom exponeringen blir stor för företag som äger rättigheterna till arenornas namn då de nämns både på Tv, i tidningar och i digitala medier. Förr vandrade man t.ex. som Arsenal-supporter in på ”Highbury”, d.v.s. mer eller mindre in i ett av Londons kvarter medan man nu vandrar in i Emirates Stadium, namngiven efter ett Dubai-baserat flygbolag. Andrew Tudor skriver i *The media in question: popular cultures and public interests*, att

[s]port is about difference But this is not all. Sport is also about identity, for how else can there be difference if there are no identities to differentiate one from the others? [...]

To narrate a sporting event is to articulate the conjunction where difference and identity meet, to render intelligible not just the differential skills on display but also the identities in whose service such skills are harnessed.⁸⁷

I vems tjänst fotbollspelare nu spelar är inte lika självklart och medias narrativ formar både klubb och de ”karaktärer” som spelar för klubben. I resonemangets förlängning blir media alltså starkt inblandade i formandet av identiteten hos supportern, varav ett av de viktigaste inslagen i denna skapade identitet är en medvilja att betala åtskilligt med pengar för att hålla hjulet i snurrning. (Tv-abonnemang, betting, alkohol etc.)

III. Sammanfattning och avslutande diskussion

Vi har sett att fotboll för oss åskådare ofta och frekvent benämns som någon slags konstform, gärna som något slags manusavsaknande drama. Detta i sin tur visar alltså ansatser till att vi bevittnar fotbollen som konst eller drama, med roller, manus (författade av ödet), med estetik. När vi ställer oss frågan vad som går att vinna på ett estetiserande av fotboll ser vi att det spontana svaret på ett övergripande plan är: pengar. Men som vi har sett kan att upphöja fotboll till konst också vara ett försök att stävja marknadens inflytande genom att under konst-alibit s.a.s. pröva driva ut månglarna ur templet.

Sport är, icke att förglömma, även tävling. Till en början, vad gäller fotboll, tävling mellan klubbar, men som det ser ut idag är det inte klubbar som tävlar utan megaföretag, franchises – fotbollsklubbarna står som symboler för nationers eller regioners marknadsmässiga slagkraftighet. För att förstå vad som försiggår omkring oss måste vi berätta vår verklighet. Fotbollen är i detta hänseende absolut inget undantag men som vi har sett styrs fotbollens berättande i riktningar numera alltmer ovanför supportrarnas huvuden. Andy Tate talar om ”working and getting your pennies” för att ha råd att gå på nästa match. På något sätt blir fotbollssupportern i det hänseendet en person som står vid den enarmade

⁸⁷ Brants, Kees, Hermes, Joke & Zoonen, Liesbet van (red.), *The media in question: popular cultures and public interests*, Sage, London, 1998, s. 147

banditen och slänger in sina slantar i en maskin som han sedan länge förlorat hoppet på. Det som får hen att fortsätta är, som den här studien föreslagit, att fotbollens/klubbens berättelse är för starkt integrerad med personen för att en frigörelse kan ske. Det kärleksdrama, som ägt rum allt sedan fotbollens begynnelse, mellan klubb och supporter har blivit ett triangeldrama – och media fungerar orakel! Att det merkantila tagit överhanden har de flesta fotbollssupportrar snappat upp men retorik inom det mediala får det att framstå som om tv-bolag och fotbollsjournalister står på supportrarnas sida (genom dikotomietablerandet konsten-penningen och därmed mytologiserandet av fotbollen genom att tala om manus, roller, drama i allmänhet) vilket då tjänar som motvikt mot kommersens eskalerande vilket emellertid i grunden är felaktigt eftersom merparten av de som skriver om/medierar fotboll drar stora strån som bidrar till den kommersiella upptrappningen. Vi ser att konsten får stå som skuggridå framför de kommersiella vinningar som ligger i den omåttligt populära sport som fotbollen är. Svaren på vilka vinningar och förluster som går att göra på en estetisering och ett analogisökande mellan fotbollen och konsten är många. Vi har urskiljt att språket som omringar fotbollen till viss del *skapar* fotbollen. I grund och botten har vi funnit tre grundläggande motiv för varför konst, drama och estetik läses in i fotbollen. Först, för att skapa ett skimmer omkring den, genom att prata om legender, hjältar, skurkar, och *mening* i matcher. Detta skimmer kan som vi har sett hjälpa till att dölja att fotbollen i mycket är, eller åtminstone kan vara, meningslös och banal. Ett andra motiv knyter an till föregående men är något mer problematiskt, nämligen det att prata om fotboll som konst för att stävja den ständigt ökande kommersialiseringen av fotbollen. Som vi markerat är det ofta så att media, som alltså frekvent liknar fotboll vid konst, även starkt bidrar till kommersialiseringen och föder den, men epitetet konst fungerar som alibi. Vårt tredje fynd gäller berättande som identitetskapande process. Att supportra/heja på en klubb är i någon form att skriva in sin identitet däri; på liknande sätt som ens identitet tenderar att vävas in i människor man älskar. En klubb tillhörighet är ingenting man säger upp lättvindigt, har en klubb en gång lyckats attrahera en efterföljare har de således värvat en kund för livet (och ibland även in i döden). Klubbens berättelse och historia blir en med ens egen men om de enskilda supportrarnas roll i skapandet av berättelsen rubbas och i stor utsträckning i mjugg kapas av media urholkas i slutändan konceptet supporter fastän fasaden av dess innebörd består. Både media och klubbar har ekonomiska vinstintressen i att nya anhängare till fotbollen ansluter. I en sport

som många alltså anser vacker, och som kan lära oss om vår mänskliga existens, om liv och död, om sorg och glädje, ser vi att detta inte är allt vi numera lär av fotbollen. Berättelsen finns där, och visst, för den som vill finns det en dramaturgi i en match men berättelsen kommer via media till oss i tillrättalagda format, med en rad biprodukter som i förlängningen går ut över supporterbegreppet. Vill man vara krass kan man säga att allt som kan infogas i kommersen förr eller senare infogas. En ny berättelse tar alltså form, en berättelse med dunklare motiv, som med käpp och stav reglerar det som åskådaren kan utvinna ur fotbollen.

IV. Bibliografi

Tryckta källor:

Adorno, Theodor W., *The culture industry: selected essays on mass culture*, Routledge, London, 2001

Andersson, Ola, Ystén, Henrik Ekbohm & Andersson, Jacob, *Så funkcar fotboll: Ola Andersson förklarar / [i samarbete med Henrik Ystén och Jacob Andersson ; illustrationer: Johanna Östergren]*, Prisma, Stockholm, 2006

Aristoteles, *Aristoteles' Poetik*, 2. uppl., Univ., Institutionen för estetik, Uppsala, 1993

Barthes, Roland, *Mytologier*, 1. uppl., [ny tr.], Cavefors, Staffanstorps, 1970[1969]

Boyle, Raymond & Haynes, Richard, *Power play: sport, the media and popular culture*, 2. ed., Edinburgh University Press, Edinburgh, 2010

Brants, Kees, Hermes, Joke & Zoonen, Liesbet van (red.), *The media in question: popular cultures and public interests*, Sage, London, 1998

Brookes, Rod, *Representing sport*, Arnold, London, 2002

Brown, Robert S. & O'Rourke, Daniel J. (red.), *Case studies in sport communication*, Praeger, Westport, Conn., 2003

Ekelund, Fredrik, *Sambafotboll: en bok om Brasiliens nationalsport*, Ordfront, Stockholm, 2002

Galeano, Eduardo, *Fotbollens himmel och helvete*, B. Östlings bokförl. Symposion, Eslöv, 1998

Holm, Ingvar (red.), *Teater: en antologi. [1], Polemik, teorier, manifest*, 4. tr., Studentlitt., Lund, 1976[1970]

Hultén, Lars J., *Journalistikens villkor: om plikten att informera och lusten att berätta*, 2. utg., Natur och kultur, Stockholm, 1996

Hurrey, Adam, *Football Clichés*, Headline Publishing Group, London, 2014

Knausgård, Karl Ove & Ekelund, Fredrik, *Hemma - borta*, Arx i samarbete med Pelikanen, Malmö, 2014

Kuper, Simon & Szymanski, Stefan, *Soccernomics: why England loses, why Germany and Brazil win, and why the U.S., Japan, Australia, Turkey and even Iraq are destined to become the kings of the world's most popular sport*, Nation Books, New York, 2009

Pirandello, Luigi, *Sex roller söka en författare: ett oskrivet drama*, 2. genomsedda uppl., Geber, Stockholm, 1934

Richards, Ted (red.), *Soccer and philosophy: beautiful thoughts on the beautiful game*, Open Court, Chicago, Ill., 2010

Thomas, Dylan, *Dylan Thomas selected poems, 1934-1952*, New Directions Books, New York, 2003

Vergilius Maro, Publius, *Georgica*, Gleerup, Lund, 1967

Wilson, Jonathan, *Inverting the pyramid: the history of soccer tactics*, 2 ed., Orion, London

Elektroniska källor:

Per Ahlin, *dn.se*, “Staffan Valdemar Holm – Kulturens Mourinho”, <http://www.dn.se/sport/fotboll/staffan-valdemar-holm-kulturens-mourinho/>, 2015-04-14

Okänd skribent, *fifa.com*, “TV viewing breaks records in first FIFA World Cup matches”, <http://www.fifa.com/worldcup/news/y=2014/m=6/news=tv-viewing-breaks-records-in-first-fifa-world-cup-matches-2378078.html>, 14/04/2015

Philipson, Alice, *telegraph.co.uk*, “World Cup 2014: BBC pulls in four times as many viewers as ITV”, <http://www.telegraph.co.uk/sport/football/world-cup/10966372/World-Cup-2014-BBC-pulls-in-four-times-as-many-viewers-as-ITV.html>, 14/04/2015

Peter, Josh, *USAtoday.com*, “Massive viewing parties show World Cup fever has spread across America”, <http://worldcup.usatoday.com/2014/06/30/world-cup-viewing-parties-usa-belgium/>, 14/04/2015

Kuper, Simon, *scribd.com*, “The Global Game”, <http://www.scribd.com/doc/232449047/The-Global-Game-by-Simon-Kuper#scribd>, 14/04/2015

¹Shuttleworth, Peter, *Bbc.co.uk*, “Wales lines up for identity parade”, <http://news.bbc.co.uk/sport2/hi/wales/8687540.stm>, 2015-04-29

Conn, David, *theguardian.com*, “Premier League finances: the club-by-club breakdown and verdict”, <http://www.theguardian.com/football/2014/may/01/premier-league-accounts-club-by-club-david-conn>, 08/05/2015

FullTimeDEVILS, “Andy Tate Rant: Given Up Season Ticket! | Manchester United 3 Burnley 1 | FANCAM”, <https://www.youtube.com/watch?v=-YCtuyTeXbk>, 2015-05-08

Conn, David, *theguardian.com*, "Barcelona have edge over Manchester United in that they will never be sold", <http://www.theguardian.com/football/blog/2009/may/26/champions-league-barcelona-manchester-united>

Okänd, *Manutd.com*, "Official Membership", <http://www.manutd.com/en/Official-Membership/Benefits.aspx>, 2015-05-08

Bakowski, Gregg, *theguardian.com*, "Barcelona create mausoleum where fans can pay to have their remains stored", <http://www.theguardian.com/football/2014/jan/17/barcelona-mausoleum-fans-remains-stored-ashes>, 2015-05-08

Mortensen, Anders, *Skönhetens nytta*, s.4, hämtad från: <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOId=161839&fileOId=625661>, 2015-05-08

Wallace, Sam“, *independent.co.uk*, "Steven Gerrard should enjoy his final Liverpool games, not rage at the dying of the light - Sam Wallace column", <http://www.independent.co.uk/sport/football/premier-league/steven-gerrard-should-enjoy-his-final-liverpool-games-not-rage-at-the-dying-of-the-light--sam-wallace-10128699.html>, 2015-05-27

Wilson, Jeremy, *telegraph.co.uk*, "Chelsea 2 Tottenham 0: Jose Mourinho takes the Ho Chi Minh trail to Capital One Cup victory at Wembley", <http://www.telegraph.co.uk/sport/football/teams/chelsea/11443797/Chelsea-2-Tottenham-0-Jose-Mourinho-takes-the-Ho-Chi-Minh-trail-to-Capital-One-Cup-victory-at-Wembley.html>, 2015-05-08

Billington, Michael, *theguardian.com* "There's little difference between theatre and sport", <http://www.theguardian.com/stage/theatreblog/2008/jun/17/thereslittledifferencebetwe>, 2015-05-08

Hyllman, Peter, *Fotbollskanalen.se*, "Fotboll som konst, vetenskap och religion", <http://blogg.fotbollskanalen.se/hyllman/2014/08/02/fotboll-som-konst-vetenskap-och-religion/>, 2015-05-08

Richman, Darren, *telegraph.co.uk*, "Separating art from artist (or why Ian Wright is underrated)", <http://babb.telegraph.co.uk/2015/03/separating-art-from-the-artist-or-why-ian-wright-is-underrated/>, 2015-05-08

Okänd, *Harvard.edu*, "Romance Studies 109. The Global Game: Soccer, Politics, and Popular Culture", <http://www.registrar.fas.harvard.edu/courses-exams/course-catalog/romance-studies-109-global-game-soccer-politics-and-popular-culture>, 2015-05-08

Harris, Nick, *sportingintelligence*, "Man United and Liverpool remain top TV draws despite 2013-14 without trophies", <http://www.sportingintelligence.com/2014/07/21/man-united-and-liverpool-remain-top-tv-draws-despite-2013-14-without-trophies-210703/>, 2015-04-28

Malmkvist, Alexander, *viasatsport.se*, "Det är hans egen nationalsång", <http://www.viasatsport.se/nyheter/fotboll/det-ar-hans-egen-nationalsang/>, 2015-05-01

Okänd, *skysports.com*, "Jose Mourinho talks referees, Diego Costa, Ashley Barnes, Frank Lampard, Louis van Gaal on Goals on Sunday interview", <http://www1.skysports.com/football/news/11095/9727253/goals-on-sunday-chelsea-manager-jose-mourinho-pulls-no-punches>, 2015-05-08

Cooperman, Jeannette, *St. Louis*, "Will films keep getting faster", <http://www.stlmag.com/health/the-future-of-film/>, 2015-05-27